4-ŞÖBA · QIŞLOQ XÖJALIGINI BARQAROR RIVOJLANTIRIŞ

QIŞLOQ XÖJALIGINI YAŞIL IQTISODIYOT ASOSIDA BARQAROR RIVOJLANTIRIŞDA INNOVATSION YEÇIMLARI

SamDVMÇBU Nukus filiali «Iqtisodiyot va gumanitar fanlar» kafedrasi mudiri
i.f.f.d D.Nurmanov
talaba F.Yuldasheva

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/1311134
NASHR SANASI
13.11.2026 · Nukus
SAHIFALAR
627–630
NASHR HAMKORI
Research Focus
ISSN 2181-3833

IQTIBOS UÇUN Nurmanov D., Yuldasheva F. Qişloq xöjaligini yaşil iqtisodiyot asosida barqaror rivojlantirişda innovatsion yeçimlari // Veterinariya meditsinasi va çorvaçilikdagi dolzarb muammolar va ularning yeçimlari: xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari. – Nukus, 2026. – B. 627–630. – DOI: 10.66073/ReFocus-Conf/1311134

ANNOTATSIYA uşbu ilmiy tezisda qişloq xöjaligi sektorini yaşil iqtisodiyot tamoyillari va prinsiplari asosida barqaror rivojlantirişning nazariy-uslubiy va amaliy jihatlari atrofliça tadqiq etilgan. Global iqlim özgarişi, suv resurslarining tanqisligi, tuproq degradatsiyasi hamda ekologik muammolar kuçayib borayotgan hozirgi davrda agrosektorni yaşillaştiriş, resurs tejamkor raqamli va biologik texnologiyalarni joriy etiş, qayta tiklanuvçi energiya manbalaridan foydalaniş hamda 'yaşil Investitsiyalar'ni jalb etiş mexanizmlari tahlil qilingan. Şuningdek, Özbekiston Respublikasida 2030-yilgaça möljallangan Yaşil iqtisodiyotga ötiş strategiyasi doirasida qişloq xöjaligida amalga oşirilayotgan islohotlar va ularning iqtisodiy-ekologik samaradorligi ilmiy asoslab berilgan.

KALIT SÖZLAR Yaşil iqtisodiyot, barqaror qişloq xöjaligi, agrotexnologiya, suv resurslarini tejaş, tomçilatib suğoriş, tuproq undorligi, organiq dehqonçilik, qayta tiklanuvçi energiya, ekologik xavfsizlik, yaşil investitsiyalar.

TADQIQOTNING DOLZARBLIGI

Bugungi kunda jahon miqyosida iqlim özgarişi, havo haroratining kötarilişi, çuçuk suv resurslarining keskin kamayişi hamda ekin yerlarining degradatsiyaga uçraşi global oziq-ovqat xavfsizligiga jiddiy xavf solmoqda. Birlaşgan Millatlar Taşkiloti (BMT) va Oziq-ovqat va qişloq xöjaligi taşkiloti (FAO) ma'lumotlariga köra, 2050-yilga borib dunyo aholisi soni 9,7 milliard kişiga yetişi kutilmoqda. Bu esa oziq-ovqat mahsulotlariga bölgan talabning kamida 60-70 foizga oşişini anglatadi. An'anaviy va ekstensiv dehqonçilik usullari resurslarni haddan taşqari köp iste'mol qilişi hamda atrof-muhitga katta zarar yetkazişi sababli öz samarasini yöqotmoqda.

Özbekiston şaroitida Markaziy Osiyo mintaqasidagi iqlim özgarişining salbiy oqibatlari, xususan, Orol dengizining qurişi, suv resurslari tanqisligi va yerlarning şörlanişi qişloq xöjaligi tarmoğini tubdan isloh qilişni talab etmoqda. Mamlakatimizda sönggi yillarda 'yaşil iqtisodiyot' tamoyillariga ötiş böyiça keng qamrovli davlat dasturlari qabul qilindi.

Özbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-dekabrdagi '2030-yilgaça Özbekiston Respublikasining 'yaşil' iqtisodiyotga ötişiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oşiriş böyiça çora-tadbirlar töğrisida'gi PQ-436-son qarori uşbu sohadagi strategik vazifalarni belgilab berdi. **Tadqiqotning maqsadi va vazifalari** Tadqiqotning asosiy maqsadi — qişloq xöjaligida yaşil iqtisodiyot mexanizmlarini keng joriy etiş orqali agrosektorni barqaror rivojlantiriş, resurs tejamkor texnologiyalarning iqtisodiy va ekologik samaradorligini baholaş va ilmiy asoslangan takliflar işlab çiqişdan iborat.

Uşbu maqsadga erişiş uçun quyidagi ustuvor vazifalar belgilandi: Yaşil iqtisodiyot va barqaror qişloq xöjaligi tuşunçalarining nazariy va konseptual asoslarini örganiş;

Qişloq xöjaligida resurslar (suv, yer, energiya) samaradorligining joriy holatini tahlil qiliş;

Suv tejamkor suğoriş texnologiyalari (tomçilatib, yomğirlatib, dispert) va organic dehqonçilikning afzalliklarini baholaş;

Qayta tiklanuvçi energiya manbalarini (quyoş panellari, biogaz qurilmalari) agrosektorga integratsiya qiliş imkoniyatlarini körib çiqiş;

Yaşil investitsiyalarni jalb qiliş hamda sohani davlat tomonidan qöllab-quvvatlaşning samarali usullarini işlab çiqiş.

Yaşil iqtisodiyot va barqaror qişloq xöjaligining nazariy asoslari Yaşil iqtisodiyot tuşunçasining mazmun-mohiyati

BMTning Atrof-muhit böyiça dasturi (UNEP) ta'rifiga köra, yaşil iqtisodiyot — bu inson farovonligini oşiriş va ijtimoiy tengsizlikni kamaytiriş bilan bir vaqtda ekologik xatarlar va atrof-muhitga yetkaziladigan zararni keskin qisqartiradigan iqtisodiyot modelidir. An'anaviy 'jigarrang iqtisodiyot' modelidan farqli ölaroq, yaşil iqtisodiyot resurslarni asraş va ulardan takroriy foydalaniş (circular economy) hamda ekotizim balansini saqlaşga yönaltirilgan.

Barqaror qişloq xöjaligining ustuvor tamoyillari barqaror qişloq xöjaligi (Sustainable Agriculture) uçta asosiy ustunga tayanadi:

1. Iqtisodiy samaradorlik: Dehqon va fermer xöjaliklarining daromadkorligini oşiriş, işlab çiqariş tannarxini kamaytiriş.
2. Ekologik barqarorlik: Tuproq undorligini saqlaş va oşiriş, suv va havo ifloslanişining oldini oliş, bioxilma-xillikni asraş.
3. Ijtimoiy adolat: Qişloq aholisining turmuş darajasini yaxşilaş, munosib iş örinlarini yaratiş va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlaş.

ÖZBEKISTON QIŞLOQ XÖJALIGINING EKOLOGIK VA IQTISODIY HOLATI TAHLILI

Özbekiston qişloq xöjaligi mamlakat yalpi içki mahsulotining (YIM) taxminan 22-25 foizini ta'minlaydigan va mehnartga layoqatli aholining 26 foizdan ortiğini iş bilan band qiladigan muhim tarmoqdir. Biroq sohada qator tizimli muammolar va ekologik tahdidlar saqlanib qolmoqda.

SUV VA YER RESURSLARINING HOLATI

Özbekistonda işlatiladigan suv resurslarining 85-90 foizi qişloq xöjaligida suğoriş uçun sarflanadi. An'anaviy egatlab suğoriş usuli oqibatida suvning 35-40 foizi dalagaça yetib bormasdan kanallarda va buğlaniş natijasida yöqotiladi. Şuningdek, suğoriladigan yerlarning 45 foizdan ortiği turli darajada şörlangan va degradatsiyaga uçragan.

https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/1311134

Körsatkiçlar	An’anaviy dehqonçilik	Yaşil (Resurs tejamkor) dehqonçilik
Suv sarfi (gektariga)	8 000 – 10 000 m^3	4 000 – 5 500 m^3 (40-50% tejash)
Mineral öğitlar samaradorligi	40 – 50%	80 – 90% (fertigatsiya orqali)
Hosildorlik körsatkiçi	örtaça / Barqarorsiz	20 – 30% ga yuqori va sifatli

AGROSEKTORDA YAŞIL TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETIŞ

SUV TEJAMKOR SUĞORIŞ TEXNOLOGIYALARI

Agrosektorni yaşillaştirişning eng muhim yönalişi — suv resurslaridan oqilona foydalanişdir. Tomçilatib suğoriş, yomğirlatib suğoriş hamda yer ostidan suğoriş usullari suvni bevosita osimlik ildiziga yetkazib beriş orqali suv isrofiga barham beradi. Özbekistonda suv tejamkor texnologiyalarni joriy etgan fermerlarga davlat tomonidan subsidiyalar berilişi natijasida sönggi yillarda uşbu texnologiyalar qöllanilayotgan maydonlar keskin kengaydi.

Organik qişloq xöjaligi va bioöğitlar; kimyoviy öğitlar va pestitsidlarni haddan taşqari köp qöllaş tuproq mikroflorasini va atrof-muhitni ifloslantiradi. Organik dehqonçilik biologik öğitlar, kompost, almaşlab ekiş va biologik himoya usullari orqali ekologik toza va xavfsiz mahsulotlar yetiştiriş imkonini beradi. Bu esa mahsulotning xalqaro bozorlardagi raqobatbardoşligini oşiradi.

Qayta tiklanuvçi energiya va raqamli agrotexnologiyalar; qişloq xöjaligida quyoş nasos tizimlari, issiqxonalarni biogaz va geotermal energiya orqali isitiş energiyaga bölgan qaramlikni kamaytiradi. Şuningdek, 'Aqlli qişloq xöjaligi' (Smart Agriculture), dronlar hamda datçiklar yordamida tuproq namligi va ekin holatini masofadan monitoring qiliş resurs sarfini optimallaştiradi.

Yaşil investitsiyalar va davlat röli; Qişloq xöjaligini yaşil iqtisodiyot asosida rivojlantiriş katta hajmda moliyaviy resurslarni va uzoq muddatli investitsiyalarni talab etadi. Yaşil investitsiyalar (Green Investments) nafaqat moliyaviy foyda, balki ijobiy ekologik ta’sir yaratişga qaratilgan.

Davlat tomonidan rağbatlantiriş mexanizmlari;

Suv tejamkor texnologiyalarni xarid qiliş uçun foizsiz yoki imtiyozli kreditlar ajratiş;

Yaşil texnologiyalarni import qiluvçi va qöllovçi subyektlar uçun soliq va bojxona imtiyozlarini beriş;

Qayta tiklanuvçi energiya manbalarini örnatgan fermer xöjaliklariga xarajatlarning bir qismini subsidiyalaş.

Xalqaro tajriba tavsiyalar Yevropa Ittifoqining 'Farm to Fork' (Dala joyidan dasturxongaça) strategiyasi, Isroilning suvni qayta işlaş va tomçilatib suğoriş böyiça tajribasi, hamda Gollandiyaning yuqori texnologiyali issiqxona majmualari dunyoda barqaror qişloq xöjaligining yorqin misolidir. Uşbu tajribalarni Özbekistonning tuproq-iqlim şaroitiga moslaştirib joriy etiş yuqori samaradorlik beradi.

XULOSA VA AMALIY TAVSIYALAR

Tadqiqot natijalari şuni körsatadiki, qişloq xöjaligini yaşil iqtisodiyot tamoyillari asosida rivojlantiriş şunçaki ekologik talab emas, balki mamlakatning oziq-ovqat va iqtisodiy xavfsizligini ta’minlaşning birgalikdagi strategik yönalişidir. Amaliy tavsiyalar: Barça

suğoriladigan ekin maydonlarida suv tejamkor va raqamli suğoriş tizimlarini töliq joriy etiş jadvalini tasdiqlaş;

Organik dehqonçilik böyiça milliy sertifikatlaş va standartlaştiriş tizimini xalqaro talablarga moslaştiriş;

Qişloq xojaligi mehnatçilari va fermerlar uçun 'Yaşil agrotexnologiyalar' böyiça doimiy öquv va konsalting markazlarini (Extension Services) taşkil etiş; Agrosektorga 'Yaşil obligatsiyalar' (Green Bonds) va xalqaro iqlim jamğarmalari mablağlarini jalb etiş mexanizmlarini soddalaştiriş.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RÖYXATI

1. Özbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-dekabrdagi '2030-yilgaça
2. Özbekiston Respublikasining 'yaşil' iqtisodiyotga ötişiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oşiriş böyiça çora-tadbirlar töğrisida'gi PQ-436-son qarori.
3. Özbekiston Respublikasi Qişloq xöjaligini rivojlantirişning 2020–2030-yillarga möljallangan strategiyasi.
4. FAO. (2022). The State of Food and Agriculture 2022. Leveraging automation in agriculture for transforming agrifood systems. Rome.
5. UNEP. (2021). Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication.
6. Vahabov A.V., Tajibayeva D.A. (2021). 'Yaşil iqtisodiyot': Darslik. – T.: 'Iqtisod-Moliya'.
7. World Bank. (2023). Uzbekistan Country Climate and Development Report. Waşington, DC.

https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/1311134